

УНИВЕРЗИТЕТ СИНГИДУМУМ
Департман за последипломске студије
Данијелова 32, Београд

4-72/123
21.04.2023.

ВЕЋУ ДЕПАРТМАНА ЗА ПОСЛЕДИПЛОМСКЕ СТУДИЈЕ

Одлуком Већа Департмана за последипломске студије број 4-101/2020 од 30.06.2020. године, одређени смо за чланове Комисије за оцену и одбрану докторске дисертације кандидата Маје Кљајић, под називом: *"Анализа садржаја ревизорских извештаја јавних друштава: Благовременост и врста мишљења"* о чему подносимо следећи

ИЗВЕШТАЈ

1. Основни подаци о кандидату и докторској дисертацији

Кандидаткиња Маја Кљајић рођена је 06.06.1993. године у Карловцу, у Републици Хрватској. Основну и средњу школу завршила је у Шапцу, након чега је уписала Пословни факултет у Београду 2012. године, Универзитета Сингидунум. Дипломирала је 2016. године са просечном оценом 9,81. Дипломски рад под називом: *"Анализа финансијских извештаја Вода Врњци а.д. Врњачка Бања"* успешно је одбранила са оценом 10. Од октобра 2016. године ради на Универзитету Сингидунум, на радном месту Сарадник у настави, на предметима Рачуноводство и Управљачко рачуноводство. Мастер студије је завршила 2017. године. Тема мастер рада *"Анализа осетљивости као алат у доношењу пословних одлука на случају производног привредног друштва"* успешно је одбранила са оценом 10. Године 2017, кандидаткиња је изабрана у звање Асистент у настави у истом научном пољу. Докторске студије на Универзитету Сингидунум је уписала школске 2017/2018. године у пољу друштвено – хуманистичких наука на студијском програму Савремено пословно одлучивање у рачуноводству и ревизији. Положила је свих 13 испита на докторским студијама са укупном просечном оценом 10,00. Захтев за одобравање теме за израду докторске дисертације поднела је 2020. године. Одлуком Већа Департмана за последипломске студије Универзитета Сингидунум, број 4-101/2020 од 30.06.2020. године, формирана је Комисија у саставу:

1. проф. др Вуле Миздраковић, ментор;
2. проф. др Горанка Кнежевић, председник;
3. проф. др Владан Павловић, члан;

за оцену теме и подобности кандидата за израду докторске дисертације под називом: *"Анализа садржаја ревизорских извештаја јавних друштава: Благовременост и врста мишљења"*. На основу позитивног извештаја Комисије Сенат Универзитета Сингидунум

је 2020. године одобрио рад на изради докторске дисертације. За ментора је именован проф. др Вуле Миздраковић.

Кандидат има следећи објављени рад категорије M24 чиме је испуњен предуслов за одбрану докторске дисертације: **Kljajić, M.**, Mizdraković, V., and Milojević, M., "Mandatory audit of financial statements: Does agricultural sector differ from others?", *Ekonomika poljoprivrede*, Vol. 68, No. 2, pp. 407 - 422, 2021 DOI: <https://doi.org/10.5937/ekoPolj2102407K> (M24, 2021).

Преостали објављени радови (у загради наведена година категоризације):

Списак резултата M10

1. Janićijević, S., Mizdraković, V., and **Kljajić, M.**, "Principal Component Analysis in Financial Data Science", *Principal Component Analysis*, IntechOpen, 2022 DOI: 10.5772/intechopen.102928 (M14-2022)

Списак резултата M20

1. Mizdraković, V., and **Kljajić, M.**, "Documenting the impact of the COVID-19 pandemic on the timeliness and type of audit opinion", *Časopis Oditor*, Vol. VIII, No. 1, pp. 1 - 24, 2023 (M24-2022)

2. **Kljajić, M.**, Kostić, M., and Mizdraković, M., "The blacklist of legal entities: The importance of administrative authorities in creating a favourable business environment in the Serbian market", *Nauka, bezbednost, policija*, Vol. 26, No. 3, pp. 49 - 67, 2021 DOI: 10.5937/nabepo26-34409 (M24-2021)

3. Kljajić, M., Mizdraković, V., and Milojević, M., "Mandatory audit of financial statements: Does agricultural sector differ from others?", *Ekonomika poljoprivrede*, Vol. 68, No. 2, pp. 407 - 422, 2021 DOI: <https://doi.org/10.5937/ekoPolj2102407K> (M24, 2021).

4. **Gligorić, M.**, Mizdraković, V., Mitrašinović, I., and Bošković V., "Audit Timeliness and Market Capitalization: Evidence from an emerging market", *Industrija*, Vol. 47, No. 4, pp. 21 - 45, Dec, 2019 DOI: <https://doi.org/10.5937/industrija47-24095> (M24-2017)

Списак резултата M50

1. **Kljajić, M.**, Mizdraković, V., Hadrović Zekić, B., "Internal audit in COVID-19 environment: Key aspects and perspectives of remote auditing", *The European Journal of Applied Economics*, Vol. 19, No. 1, pp. 30 - 41, 2022 (M51-2022)

2. Pavićević, M., and **Kljajić, M.**, "Kompleksna uzajamna povezanost sajber prostora i klimatskih promena", *Ecologica*, Vol. 28, No. 101, pp. 125 - 133, 2021(**M51-2021**)

Списак резултата M30

1. **Kljajić, M.**, Mizdraković, V., Janićijević, S., and Hadrović Zekić, B., "The impact of COVID epidemic on financial statements auditing", *FINIZ 2022*, pp. 3 - 8, Dec, 2022 (**M33-2022**)

2. Obradović, M., Savić, I., Mandić, D., Obradović, A., and **Kljajić, M.**, "The Impact of Social Media Presence on Tourism Destination Competitiveness: The Case of Serbia and Defined Competitiveness Set", *SITCON 2022*, pp. 85 - 90, Oct, 2022 (**M33-2022**)

3. Mizdraković, V., **Kljajić, M.**, and Hadrović Zekić, B., "Internal auditing in COVID-19 environment: Is remote auditing a solution? ", *FINIZ 2021*, pp. 3 - 7, Dec, 2021 (**M33-2021**)

4. **Kljajić, M.**, Pavićević, M., Obradović, M., and Obradović, A., "Information and communication technologies: Use by companies in the Republic of Serbia", *SINTEZA 2021*, pp. 214 - 219, Jun, 2021 (**M33-2021**)

5. Mizdraković, V., Stanić, N., Mitić, V., Obradović, A., **Kljajić, M.**, Obradović, M., and Stanišić, N., "Empirical data on financial and audit reports of Serbian business entities", *FINIZ 2020*, pp. 193 - 198, Dec, 2020 (**M33-2020**)

6. Mizdraković, V., **Kljajić, M.**, and Slavković, M., "Corporate tax reporting: Effective tax rate of Serbian public entities", *FINIZ 2020*, pp. 39 - 45, Dec, 2020 (**M33-2020**)

7. Obradović, M., **Kljajić, M.**, Obradović, A, and Pavićević, M. "E-services: Efficiency and use in modern business", *SINTEZA 2020*, pp. 128 - 133, Oct, 2020 (**M33-2020**)

8. **Gligorić, M.**, Mizdraković, V., Kostić, M., and Gržinić, J., "Mandatory Audit: Who Performs Audits of Public Companies on Belgrade Stock Exchange? ", *FINIZ 2019*, pp. 62 - 67, Dec, 2019 (**M33-2019**)

9. Kokić, T., **Gligorić, M.**, and Knežević, G., "Use of Beneish model on Serbian Super League football clubs", *FINIZ 2018*, pp. 118 - 122, Dec, 2018 (**M33-2018**)

10. **Gligorić, M.**, Đurić, L., and Arežina, N., "The Purpose of Forensic Accounting in Detecting Occupational Fraud in Contemporary Corporate Governance", *FINIZ 2017*, pp. 78 - 82, Dec, 2017 (**M33-2017**)

Списак резултата M60

1. **Gligorić, M.**, Kokić, T., Obradović, A., and Borovčanin, D., "Strategijsko upravljanje resursima privrednog društva: Komparativna analiza sistema za planiranje poslovnih resursa

(ERP) i računovodstvenih informacionih sistema (RIS) ", *SINTEZA 2019*, pp. 269 - 274, Apr, 2019 (M63-2019)

2. **Gligorić, M.**, Mizdraković, V., and Obradović, A., "Strategije finansiranja razvojnih projekata jedinica lokalne samouprave grada Bijeljina", *SINERGIJA 2018*, pp. 1 - 4, Nov, 2018 (M63-2018)

3. **Gligorić, M.**, and Kokić, T., "Integrisanje mobilnog poslovanja na tržištu Republike Srbije", *SINTEZA 2018*, pp. 123 - 128, Apr, 2018 (M63-2018)

4. Đurić, L., and **Gligorić, M.**, "Poverenje potrošača u elektronskoj trgovini: Oznaka poverenja (E-Trustmark) u Republici Srbiji", *SINTEZA 2017*, pp. 422 - 426, Apr, 2017 (M63-2017)

Докторска дисертација кандидата Маје Кљајић је урађена на укупно 284 страна, од чега 39 страна чине прилог и списак литературе. Списак литературе обухвата 363 референци које чине научни радови, књиге, зборници радова, законски прописи као и електронски извори. Уз основни текст дисертација садржи 71 табелу и 19 графикана.

Докторска дисертација кандидата Маје Кљајић је била подвргнута провери софтвером за установљавање преклапања/плагијаризма (*iThenticate Plagiarism Detection Software*). Укупан процентуални износ запажених преклапања износи 10% дисертације.

4. Предмет и циљ истраживања

Предмет истраживања ове дисертације се огледа у одређивању кључних фактора и природе утицаја који они имају на период кашњења и врсту мишљења ревизорских извештаја јавних друштава, котираних на Београдској берзи. Поред наведеног, предмет истраживања биће и регулаторни оквир којим се дефинишу одређени аспекти ревизорског извештаја. Самим тим, биће извршена анализа садржаја ревизорских извештаја јавних друштава и њихових припадајућих финансијских извештаја, посебно узимајући у обзир благовременост и врсту мишљења.

Научни циљ дисертације је научна дескрипција благовремености и врсте мишљења као основних аспеката садржаја ревизорског извештаја, као и фактора који се могу довести у везу са њима. Дисертација даје допринос постојећој литератури са аспекта анализе благовремености ревизије финансијских извештаја и анализе врсте ревизорских мишљења јавних друштава. Претходно ће бити остварено тако што је представљен детаљан преглед и анализа литературе из ове области. Поред тога, у дисертацији се разматрају поједини фактори који до сада нису били предмет истраживања што даје додатни допринос разноврсности спроведених истраживања. Друштвени циљ израде ове докторске дисертације огледа се у бољем разумевању садржаја и значаја ревизорског извештаја, укључујући период кашњења и врсту мишљења, као једних од основних аспеката извештаја. Поред тога, циљ се огледа у идентификацији кључних фактора који

утичу на поменуте аспекте, што може бити од значаја за кориснике ревизорских извештаја, укључујући: потенцијалне инвеститоре, кредиторе, државне органе, управе привредних друштава и остале. На посредан начин, кроз ову дисертацију указује се како на значај благовременог достављања ревизорских извештаја на финансијским тржиштима, тако и на врсту добијеног мишљења. Наиме, потенцијални инвеститори могу донети неадекватну одлуку у случајевима када ревизорски извештаји нису достављени у предвиђеном року. Разлози кашњења у достављању извештаја могу се огледати у факторима који утичу на дужину периода достављања ревизорског извештаја. Стога, основни допринос ове дисертације је у детерминисању кључних фактора који утичу на благовременост и врсту мишљења ревизорског извештаја.

Хипотетички оквир истраживања

На основу циљева рада произилази следећи хипотетички оквир који се састоји од опште хипотезе и појединачних хипотеза.

Општа хипотеза:

„Анализом садржаја ревизорских и финансијских извештаја јавних друштава из Републике Србије издвајају се фактори који се доводе у везу са врстом ревизорског мишљења и кашњењем у достављању извештаја”

Појединачне хипотезе:

Х1: Избор одређеног типа ангажованог ревизорског друштва је у вези са врстом ревизорског мишљења и кашњењем у достављању извештаја;

Х2: Ротација главног ревизора или ревизорског друштва је у вези са дужином временског периода добијања ревизорског извештаја и врстом мишљења;

Х3: Пол потписника ревизорског извештаја је у вези са дужином временског периода добијања ревизорског извештаја и врстом мишљења;

Х4: Финансијске перформансе клијената ревизије су у вези са дужином временског периода добијања ревизорског извештаја и врстом мишљења;

Х5: Вредност тржишне капитализације јавног друштва и индикатори тржишне вредности су у вези са дужином временског периода добијања ревизорског извештаја и врстом мишљења.

5. Методологија истраживања

Предложени метод истраживања је одређен предметом, циљевима и хипотезама научног истраживања. Стога ће бити примењене неке квалитативне и квантитативне методе, односно: основне, општенаучне и методе и технике прикупљања података. Од основних

метода најзаступљеније ће бити: аналитичке методе у виду анализе садржаја, апстракција, специјализација, класификација, дихотомија и дедукција; синтетичке методе у виду синтеза, конкретизација, генерализација и индукција; општенаучне методе, и то: хипотетичко-дедуктивна, статистичка и компаративна. За анализу утицаја одабраних фактора на благовременост и врсту мишљења ревизорског извештаја биће коришћене следеће статистичке методе и анализе: дескриптивна; инференцијална; регресиона (ОЛС и панел анализа); и машинског учења (стабло одлучивања).

Помоћу дескриптивне статистике (мере централне тенденције, мере варијабилности и корелација) приказани су методи прикупљања података, систематизације, као и индикатори основног скупа. У корелационој анализи је коришћен Pearson-ов коефицијент корелације помоћу којег је приказана међусобна повезаност две варијабле. Са друге стране, инференцијалном статистиком је објашњен варијабилитет посматраних појава помоћу различитих тестова, као што су: коефицијент варијације, Studentov T-test, Mann-Whitney U-test, ANOVA, Hi-kvadrat test и Значај карактеристика. Када је у питању регресиона анализа, помоћу регресије је приказан варијабилитет зависне и независних променљивих. Конкретно у овој дисертацији, у регресионој анализи је коришћена ОЛС метода. У раду ће поред регресионе анализе бити приказана метода машинског учења заснована на моделу Стабла одлучивања. Такође, у раду ће бити приказани резултати анализе временских серија и упоредних података добијени употребом панел регресионе анализе података.

6. Кратак приказ садржаја докторске дисертације

Дисертација садржи увод, шест поглавља и закључак. У уводном разматрању је укратко изложен проблем истраживања који се разматрао у овој дисертацији. У оквиру поглавља докторске дисертације под називом: *"Теоријско-методолошке поставке дисертације"* је приказан проблем и предмет истраживања и значај теме, као и хипотетички оквир истраживања. Такође, дефинисан је просторни и временски оквир истраживања, затим циљеви истраживања, поступци и технике истраживања, као и научна и друштвена оправданост дисертације.

Наредно поглавље под називом: *"Теоријско одређење кључних аспеката садржаја ревизорског извештаја"* има за циљ да постави теоријски оквир везано за захтеве који произилазе из професионалне и законске регулативе у погледу садржаја ревизорског извештаја. У поглављу под називом: *"Преглед и анализа литературе са аспекта значаја фактора који детерминису врсту мишљења ревизорског извештаја"*, је приказан детаљан преглед литературе са аспекта фактора који утичу на врсту мишљења добијеног ревизорског извештаја. У наредном поглављу под називом: *"Емпиријско истраживање везано за идентификацију фактора који утичу на врсту мишљења ревизорског извештаја јавних друштава у Републици Србији"* су представљени резултати спроведеног истраживања који су обухватили ревизорске извештаје јавних друштава чијим се хартијама од вредности тргује на Београдској берзи.

У поглављу под називом: *"Преглед и анализа литературе са аспекта значаја фактора који детерминишу период кашњења ревизорског извештаја"* је приказан детаљан преглед литературе са аспекта фактора који одређују период кашњења ревизорског извештаја. У последњем поглављу под називом: *"Емпиријско истраживање везано за идентификацију фактора који утичу на период кашњења ревизорског извештаја јавних друштава у Републици Србији"* су представљени резултати спроведеног истраживања који су обухватили ревизорске извештаје јавних друштава чијим се хартијама од вредности тргује на Београдској берзи. На крају дисертације је изнет закључак са могућим правцима употребе резултата презентованих у раду, као и будућих праваца истраживања из ове области. Након закључка, приказан је литература коришћена у изради ове дисертације.

7. Постигнути резултати и научни допринос докторске дисертације

На основу дефинисаног циља и хипотеза истраживања конципирано је и спроведено емпиријско истраживање. Узорак истраживања се састојао од 241 јавног друштва посматраних по периодима истраживања (2016-2019), што је укупно чинило 964 јединице посматрања. Вредности варијабли за посматране периоде израчунате су на основу података преузетих из јавно обелодањених финансијских и ревизорских извештаја узоркованих јавних друштава. Резултати истраживања показују да од укупно 29 варијабли одабраних за испитивање, половина се може довести у везу са периодом кашњења ревизорског мишљења или врстом ревизорског мишљења јавних друштава из Републике Србије.

У дисертацији су приказани резултати опсежне статистичке анализе који откривају смер и јачину повезаности између посматраних варијабли. Резултати спроведеног истраживања показују да су скоро сва узоркована друштва добила ревизорски извештај у законски предвиђеном року. Такође, отприлике половина издатих мишљења је немодификована, док мишљење са резервом преовлађује као модификовано мишљење. Негативно мишљење је заступљено са око свега 2% у просеку у посматраном периоду. Просечно јавно друштво које добија немодификовано мишљење је оно које је профитабилно, ликвидно и са нижом стопом задужености. Уједно, овакво јавно друштво може очекивати добијање ревизорског извештаја у краћем временском периоду у односу на друге клијенте ревизије. Поред тога, резултати указују да интернационална ревизорска друштва, укључујући Велику четворку, вероватно услед чињенице да их бирају клијенти са вишим нивоом квалитета финансијског извештавања, чешће издају немодификовано мишљења, док такав утицај не постоји када је у питању период кашњења ревизорског извештаја.

Занимљив резултат истраживања се односи на чињеницу да су ревизори мушког и женског пола подједнако заступљени, као и да њихов избор нема пресудни утицај како на врсту мишљења, тако и на период кашњења. Посматрано са ова два аспекта резултати доказују да ротација ревизора (друштва) као инструмент одржавања професионалног

скептицизма успешно реализују ту улогу. Напоследку, може се приметити да издавање модификованог мишљења захтева више ресурса у виду броја дана које је неопходно утрошити за прикупљање ревизорских доказа и изражавање мишљења. На основу претходног, препорука регулаторним телима била би усмерена ка поштравању услова везано за котирање јавних друштава у зависности од врсте добијеног ревизорског мишљења. На тај начин би потенцијални инвеститори били у прилици да добију ажурније рачуноводствене информације које би биле квалитетан инпут у процесу доношења инвестиционих одлука.

8. Мишљење и предлог Комисије о докторској дисертацији

На основу свега изложеног Комисија је мишљења да докторска дисертација кандидата Маје Кљајић по својој теми, приступу, структури и садржају рада, квалитету и начину излагања, методологији истраживања, начину коришћења литературе, релевантности и квалитету спроведеног истраживања и донетим закључцима задовољава критеријуме захтеване за докторску дисертацију, те се може прихватити као подобна за јавну одбрану.

Сагледавајући укупну оцену докторске дисертације кандидата Маје Кљајић, под називом "АНАЛИЗА САДРЖАЈА РЕВИЗОРСКИХ ИЗВЕШТАЈА ЈАВНИХ ДРУШТАВА: БЛАГОВРЕМЕНОСТ И ВРСТА МИШЉЕЊА" предлажемо Већу департмана за последипломске студије и Сенату Универзитета Сингидунум да прихвати напред наведену докторску дисертацију и одобри њену јавну одбрану.

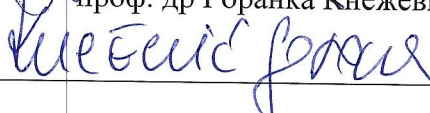
Београд, 20.04.2023. године
комисије:

Чланови

проф. др Вуле Миздраковић

проф. др Горанка Кнежевић

проф. др Владан Павловић

